

TALABALARDA HARBIY KO'NIKMALARNI SHAKLLANISHIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR.

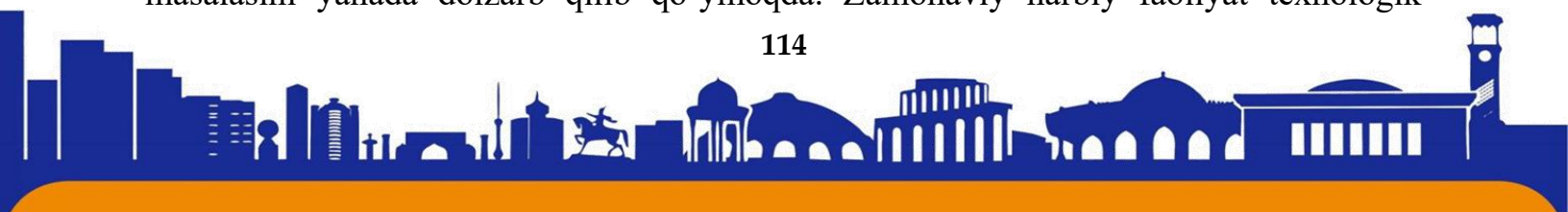
Valiyev Abdurafik Abduganiyevich

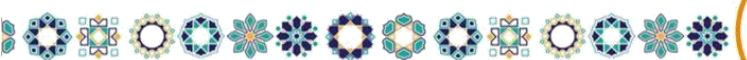
Buxoro davlat Pedagogika instituti Harbiy ta'lim fakulteti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi psixologik omillar kompleks tarzda tahlil qilinadi. Zamonaviy harbiy tayyorgarlik tizimida nafaqat jismoniy chiniqish, balki shaxsning ruhiy barqarorligi, motivatsion yo'nalishi, irodaviy sifatlari va emotsional boshqaruv mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etishi ilmiy asosda yoritib beriladi. Maqolada motivatsiya, stressga chidamlilik, liderlik qobiliyati, mas'uliyat hissi, jamoaviylik va kommunikativ kompetensiyaning harbiy tayyorgarlik samaradorligiga ta'siri ochib beriladi. Tadqiqotda psixologik tayyorgarlikning harbiy-intizomiy sifatlarni shakllantirishdagi o'rni, shuningdek, murakkab va favqulodda vaziyatlarda tezkor hamda to'g'ri qaror qabul qilish jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Harbiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari – xavf, yuqori mas'uliyat, keskin vaziyatlar va jamoaviy hamkorlik – shaxsning ichki psixologik resurslarini safarbar etishni talab qilishi asoslab beriladi. Shuningdek, maqolada harbiy pedagogika va psixologiya yondashuvlari, jumladan, psixodiagnostika, trening mashg'ulotlari, stress-menejment usullari va simulyatsion o'quv jarayonlarining ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirishda individual yondashuv, ijobiy psixologik muhit yaratish va motivatsion qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: harbiy tayyorgarlik, psixologik omillar, motivatsiya, stressga chidamlilik, irodaviy sifatlari, emotsional barqarorlik, liderlik, jamoaviylik, harbiy intizom, kasbiy kompetensiya.

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi globalashuv jarayoni, mintaqaviy va xalqaro xavfsizlikka tahdidlarning ortib borishi yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasini yanada dolzarb qilib qo'yimoqda. Zamonaviy harbiy faoliyat texnologik

jihattan murakkablashib, tezkor qaror qabul qilish, yuqori darajadagi mas'uliyat va ruhiy barqarorlikni talab etmoqda. Bunday sharoitda talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirish faqat jismoniy tayyorgarlik bilan cheklanib qolmay, balki chuqur psixologik tayyorgarlikni ham taqozo etadi.

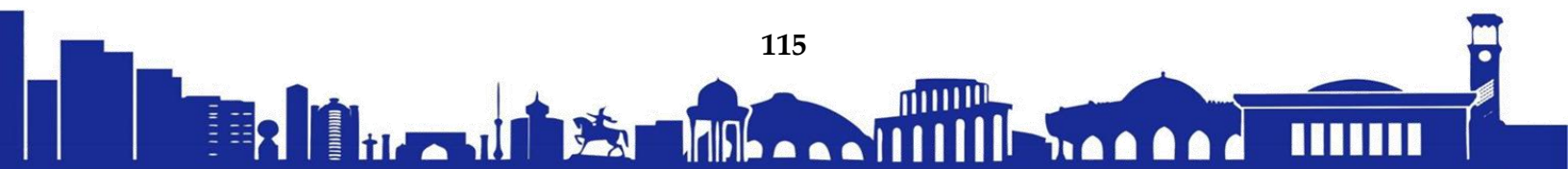
Harbiy xizmat jarayonida yuzaga keladigan stress, xavf-xatar, keskin vaziyatlar va jamoaviy faoliyat shaxsning psixologik sifatlarini sinovdan o'tkazadi. Agar talaba yetarli darajada emotsional barqarorlik, irodaviy mustahkamlik va ichki motivatsiyaga ega bo'lmasa, u harbiy vazifalarni samarali bajara olmaydi. Shu bois harbiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonida psixologik omillarni chuqur o'rganish va ularni rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlar va ruhiy tayyorgarligi ularning Vatanga sadoqatini, burchga mas'uliyat bilan yondashishini belgilaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida harbiy tayyorgarlikni psixologik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish orqali kuchli, irodali, vatanparvar va mas'uliyatli shaxsni shakllantirish mumkin. Shu jihatdan mazkur mavzu harbiy pedagogika va psixologiya fanlari uchun dolzarb ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

Mavzuning maqsadi: Mazkur maqolaning asosiy maqsadi talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi psixologik omillarni tizimli ravishda o'rganish, ularning mazmun-mohiyatini ilmiy jihatdan asoslab berish hamda harbiy tayyorgarlik jarayonida ushbu omillardan samarali foydalanish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Shuningdek, tadqiqotning maqsadi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- talabalarning motivatsion yo'nalishi, irodaviy sifatleri, stressga chidamliligi va emotsional barqarorligini tahlil qilish;
- harbiy mashg'ulotlar jarayonida psixologik omillarning o'zaro bog'liqligini aniqlash;
- jamoaviylik, liderlik va mas'uliyat hissining harbiy tayyorgarlik samaradorligiga ta'sirini ochib berish;

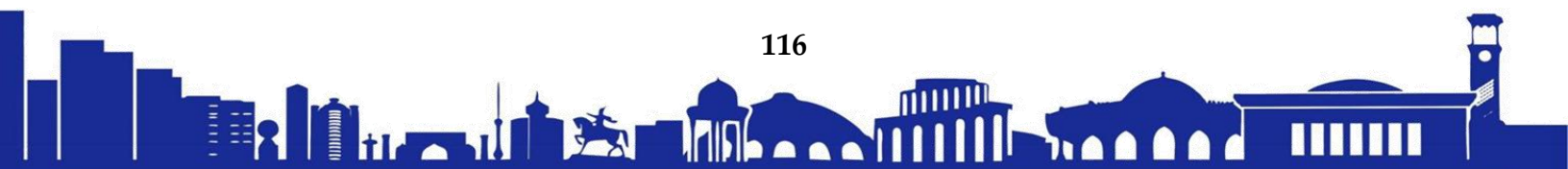

- harbiy ta'lim jarayoniga zamonaviy psixologik trening va pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Natijada, talabalarning harbiy ko'nikmalarini yanada samarali shakllantirish, ularning jangovar shayligi va kasbiy kompetentligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy xulosalarni ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

Asosiy qism: Talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirish murakkab va mas'uliyatli jarayondir. Bu jarayon faqatgina jismoniy tayyorgarlik bilan emas, balki chuqur psixologik tayyorgarlik bilan ham uzviy bog'liqdir. Harbiy faoliyat insondan yuqori darajadagi intizom, mas'uliyat, tezkor fikrlash va mustahkam iroda talab qiladi. Shu sababli talabalarda harbiy ko'nikmalarni rivojlantirishda psixologik omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Avvalo, motivatsiya harbiy tayyorgarlikning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Ichki motivatsiyaga ega bo'lgan talaba mashg'ulotlarda faol qatnashadi, qiyinchiliklardan cho'chimaydi va o'z oldiga qo'yilgan vazifalarni sidqidildan bajaradi. Vatanga sadoqat, fuqarolik burchini his etish, mas'uliyat va intizom tuyg'usi talabning ichki ruhiy tayanchini mustahkamlaydi.

Irodaviy sifatlar ham harbiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Qat'iyat, sabr-toqat, o'zini tuta bilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati harbiy vazifalarni bajarishda zarurdir. Murakkab sharoitlarda o'zini yo'qotmaslik, qo'rquvni yengish va vaziyatni to'g'ri baholash kuchli iroda bilan bog'liqdir. Stressga chidamlilik va emotsional barqarorlik harbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi hisoblanadi. Harbiy xizmat davomida turli psixologik bosimlar yuzaga keladi. Bunday vaziyatlarda talabning ruhiy barqarorligi uning faoliyat samaradorligini belgilaydi. O'z hissiyotlarini boshqara oladigan, vaziyatga sovuqqonlik bilan yondasha oladigan shaxs murakkab vazifalarni muvaffaqiyatli bajaradi. Harbiy faoliyat jamoaviylikka asoslanadi. Shu sababli talabalarda o'zaro ishonch, hamkorlik va samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Jamoada ishlash qobiliyati umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishni ta'minlaydi. Liderlik fazilatlari esa guruhni boshqarish, tashabbus ko'rsatish va boshqalarni ruhlantirish imkonini beradi. Shuningdek, har bir talabning psixologik xususiyatlari individualdir. Shu bois harbiy tayyorgarlik jarayonida individual yondashuvni qo'llash

zarur. Psixologik treninglar, mashqlar va amaliy vazifalar orqali talabalarning irodasi, motivatsiyasi va stressga chidamliligi mustahkamlanadi.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirishda psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. Motivatsiya, iroda, emotsional barqarorlik, jamoaviylik va liderlik sifatlari harbiy tayyorgarlik samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi. Ushbu sifatlarni tizimli ravishda rivojlantirish orqali harbiy jihatdan yetuk, ruhiy barqaror va mas'uliyatli shaxsni tarbiyalash mumkin.

Xulosa: Talabalarda harbiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni ko'p qirrali va tizimli yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayonda psixologik omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki harbiy faoliyat nafaqat jismoniy tayyorgarlikni, balki kuchli iroda, mustahkam ruhiy barqarorlik va yuksak mas'uliyatni ham talab qiladi. Motivatsiya talabaning harbiy mashg'ulotlarga ongli va faol munosabatini ta'minlaydi. Irodaviy sifatlarni murakkab sharoitlarda to'g'ri qaror qabul qilish va qiyinchiliklarni yengib o'tishga yordam beradi. Stressga chidamlilik va emotsional barqarorlik esa favqulodda vaziyatlarda faoliyat samaradorligini saqlab qolish imkonini beradi. Jamoaviylik va liderlik fazilatlarini harbiy vazifalarning muvofiqlashtirilgan va samarali bajarilishini ta'minlaydi.

Shu bois harbiy tayyorgarlik jarayonida psixologik omillarni tizimli ravishda rivojlantirish, individual yondashuvni qo'llash va zamonaviy pedagogik hamda psixologik usullardan foydalanish muhimdir. Natijada harbiy jihatdan tayyor, ruhiy barqaror, mas'uliyatli va vatanparvar shaxsni shakllantirish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abu Nasr Forobiy. *Fozil odamlar shahri*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, nashr yillari.
2. Abu Ali ibn Sino. *Donishnoma*. – Toshkent: Fan nashriyoti, nashr yillari.
3. Lev Vygotskiy. *Psixologiya asoslari*. – Moskva: Pedagogika, nashr yillari.
4. Ivan Pavlov. *Oliy nerv faoliyati haqida ma'ruzalar*. – Moskva: Nauka, nashr yillari.
5. Abraham Maslow. *Motivation and Personality*. – New York: Harper & Row, 1954.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 - 5.073 Volume-4, Issue-2

6. Hans Selye. *The Stress of Life*. – New York: McGraw-Hill, 1956.
7. Harbiy pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: Oliy harbiy ta'lim muassasalari uchun o'quv qo'llanma.
8. Zamonaviy harbiy psixologiya bo'yicha ilmiy maqolalar va o'quv qo'llanmalar.